

Consultatiereactie NDP Nieuwsmedia

Wet bescherming nationale veiligheid door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten

NDP Nieuwsmedia, de brancheorganisatie voor nieuwsbedrijven, heeft met belangstelling kennisgenomen van de consultatie over de Wet bescherming nationale veiligheid door de inlichtingen- en veiligheidsdiensten en maakt graag gebruik van de mogelijkheid om hierop te reageren. Wij zijn vanzelfsprekend bereid deze reactie nader toe te lichten.

NDP Nieuwsmedia onderschrijft het belang van de bescherming van de nationale veiligheid en erkent dat de inlichtingen- en veiligheidsdiensten over adequate bevoegdheden moeten kunnen beschikken om hun wettelijke taken effectief uit te voeren. Tegelijkertijd is journalistieke bronbescherming een essentieel onderdeel van de persvrijheid en daarmee van het functioneren van de democratische rechtsstaat.

Het wetsvoorstel bevat enerzijds enkele versterkingen van de juridische waarborgen voor journalistieke bronbescherming. Anderzijds verruimt het de operationele ruimte van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten aanzienlijk. Tegen die achtergrond is de vraag niet alleen of afzonderlijke bepalingen op zichzelf voldoende waarborgen bieden, maar vooral of de bescherming van journalistieke bronnen in het nieuwe stelsel als geheel daadwerkelijk effectief en robuust is.

Naarmate de diensten ruimere mogelijkheden krijgen om gegevens te verzamelen en onderzoeken dreigingsgericht en minder individueel te richten, neemt ook de kans toe dat journalistieke bronnen, al dan niet indirect, in beeld komen. Het is daarom van belang dat de bescherming van bronnen niet afhankelijk wordt van een beoordeling door de betrokken dienst zelf, terwijl de journalist en de bron zich vanwege de heimelijke aard van de bevoegdheden doorgaans niet zelf tegen de verwerking kunnen verzetten. In dat kader sluit NDP Nieuwsmedia zich aan bij de zorgen die door andere organisaties, zoals Free Press Unlimited, zijn geuit over de gevolgen voor de journalistiek.

In deze reactie vraagt NDP Nieuwsmedia bijzondere aandacht voor de volgende punten:

1. Voorkom een beperkte uitleg van het begrip 'journalist'
2. Maak onafhankelijke toetsing verplicht zodra een journalistieke bron in beeld komt
3. Handhaaf de huidige toestemmingstermijn van vier weken
4. Versterk onafhankelijk toezicht

1. Voorkom een beperkte uitleg van het begrip 'journalist'

NDP Nieuwsmedia is positief over de voorgestelde uitbreiding in artikel 42 van de benodigde rechterlijke toestemming naar zowel bijzondere als algemene bevoegdheden. Voor de bescherming van journalistieke bronnen zou immers niet moeten uitmaken hoe informatie bij een dienst terechtkomt.

De memorie van toelichting stelt daarbij dat geen wettelijke definitie van het begrip "journalist" wordt opgenomen en dat wordt aangesloten bij de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens. NDP Nieuwsmedia kan zich in beginsel vinden in deze dynamische uitleg. Daarmee kan de bescherming aansluiten bij veranderende vormen van journalistiek en nieuwsvoorziening.

Tegelijkertijd is het van groot belang dat de operationele diensten het begrip 'journalist' niet te beperkt of te formeel uitleggen. Het risico bestaat dat inlichtingendiensten zelf te snel concluderen dat een persoon niet als journalist kwalificeert en dat daardoor de aanvullende waarborgen van artikel 42 niet worden toegepast. Daarmee wordt de effectieve reikwijdte van de bronbescherming uiteindelijk afhankelijk van de beoordeling door de dienst zelf.

NDP Nieuwsmedia verzoekt daarom om in de memorie van toelichting nadere handvatten op te nemen voor een ruime en functionele toepassing van het begrip 'journalist'. Bij twijfel over de journalistieke hoedanigheid zou niet zonder meer mogen worden uitgegaan van het ontbreken daarvan. Juist dan zouden de aanvullende waarborgen moeten worden toegepast of een onafhankelijke beoordeling moeten plaatsvinden.

2. Maak onafhankelijke toetsing verplicht zodra een journalistieke bron in beeld komt

NDP Nieuwsmedia waardeert dat de regering in artikel 100 erkent dat de onvoorziene verzameling van vertrouwelijke journalistieke gegevens niet zonder meer mag leiden tot verdere verwerking. Indien de rechtbank geen toestemming geeft, moeten deze gegevens alsnog worden vernietigd. Dit uitgangspunt is belangrijk.

Zorgelijk is echter de uitzondering voor de situatie waarin de diensten al bevoegdheden jegens een persoon uitoefenen en vervolgens vaststellen dat deze persoon een journalistieke bron is. Volgens de toelichting is in dat geval geen aanvullende rechterlijke toestemming vereist wanneer de persoon niet vanwege diens rol als journalistieke bron in beeld is gekomen.

Daarmee bestaat het risico dat de bescherming van journalistieke bronnen afhankelijk wordt van een achteraf door de dienst gemaakte beoordeling van de wijze waarop een persoon in beeld is gekomen. Juist die beoordeling vindt plaats binnen een operationele context die voor de buitenwereld niet controleerbaar is.

De bescherming van een journalistieke bron mag niet afhankelijk zijn van een intern onderscheid over het moment waarop de bronrelatie bekend is geworden. Zodra blijkt dat verzamelde gegevens betrekking hebben op een journalistieke bron of vertrouwelijke journalistieke communicatie, is een onafhankelijke toets noodzakelijk voordat deze gegevens verder worden verwerkt.

NDP Nieuwsmedia pleit daarom voor aanscherping van artikel 100: zodra bij een dienst bekend wordt of redelijkerwijs moet worden vermoed dat verzamelde gegevens betrekking hebben op een journalistieke bron of vertrouwelijke journalistieke communicatie, moet verdere verwerking

aan een onafhankelijke toets worden onderworpen, zoals voorgesteld in artikel 42. Daarnaast pleit NDP Nieuwsmedia ervoor dat journalisten hierover geïnformeerd dienen te worden.

3. Handhaaf de huidige toestemmingstermijn van vier weken

De memorie van toelichting vermeldt dat de huidige toestemming voor de inzet van bevoegdheden jegens journalisten een termijn van vier weken kent. Het wetsvoorstel verlengt deze termijn naar drie maanden, met de mogelijkheid van verlenging. NDP Nieuwsmedia acht dit een aanzienlijke verruiming.

De regering verwijst hierbij naar de jurisprudentie van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en stelt dat het Hof geen specifieke maximale duur voorschrijft, zolang de duur van de toestemming proportioneel is.

Dat argument acht NDP Nieuwsmedia onvoldoende. Het feit dat het EHRM geen algemene, vaste maximale termijn voorschrijft, betekent niet dat iedere termijn die binnen die ruimte valt automatisch proportioneel is. Juist bij journalistieke bronbescherming moet de proportionaliteit van een concrete termijn worden onderbouwd aan de hand van de bijzondere betekenis van journalistieke bronbescherming.

De memorie van toelichting zou daarom concreet moeten onderbouwen:

- Welk concreet operationeel probleem de huidige termijn van vier weken veroorzaakt;
- Waarom juist een termijn van drie maanden noodzakelijk en proportioneel is;
- Waarom een kortere termijn niet volstaat; en
- Waarom gedurende een langere inzet geen tussentijdse rechterlijke toetsing noodzakelijk is.

Wij verzoeken daarom de regering om de huidige kortere toestemmingsduur voor journalistieke brononderzoeken te handhaven. Indien de regering vasthoudt aan een termijn van drie maanden, dient zij deze keuze zeer concreet en overtuigend te motiveren vanuit de noodzakelijkheid en proportionaliteit van de bevoegdheid.

4. Versterk onafhankelijk toezicht

De hiervoor beschreven punten hebben een gemeenschappelijke achtergrond: de bescherming van journalistieke bronnen kan in een stelsel van heimelijke bevoegdheden niet uitsluitend afhankelijk zijn van de interne procedures en beoordelingen van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

Journalisten en hun bronnen worden doorgaans niet geïnformeerd over de inzet van bevoegdheden en kunnen daardoor niet zelf tijdig hun rechten beschermen of bezwaar maken tegen de verwerking van gegevens. Dit maakt onafhankelijke voorafgaande of tussentijdse toetsing des te belangrijker.

De voorgestelde uitbreiding van bevoegdheden vergroot deze noodzaak. Naarmate gegevens op grotere schaal worden verzameld en verschillende gegevensstromen met elkaar kunnen worden gecombineerd, wordt het immers moeilijker om vooraf uit te sluiten dat journalistieke communicatie of bronrelaties in beeld komen.

NDP Nieuwsmedia vindt het daarom noodzakelijk dat de versterking van de operationele mogelijkheden van de diensten gepaard gaat met een evenredige versterking van de onafhankelijke rechtsbescherming en het toezicht.

Conclusie

NDP Nieuwsmedia onderschrijft het belang van effectieve bescherming van de nationale veiligheid. Tegelijkertijd moet worden gewaarborgd dat de uitbreiding van de bevoegdheden van de inlichtingen- en veiligheidsdiensten niet leidt tot een verzwakking van de journalistieke bronbescherming.

NDP Nieuwsmedia verzoekt de regering daarom:

1. **Artikel 42 te verduidelijken**, zodat het begrip ‘journalist’ ruim en functioneel wordt toegepast en niet te snel buiten de bronbescherming wordt geplaatst.
2. **Artikel 100 te versterken**, zodat zodra een journalistieke bron of vertrouwelijke journalistieke communicatie in beeld komt, onafhankelijke toetsing plaatsvindt voordat verdere verwerking mogelijk is.
3. **De huidige toestemmingsduur te handhaven** en, indien wordt vastgehouden aan drie maanden, de noodzaak en proportionaliteit daarvan concreet te onderbouwen.
4. **Het onafhankelijke toezicht te versterken**, zodat de journalistieke bronbescherming ook in de praktijk effectief blijft wanneer de diensten ruimere bevoegdheden krijgen.

Voor meer informatie:

Julian van Roermund, adviseur public affairs NDP Nieuwsmedia,

j.vanroermund@ndpnieuwsmedia.nl